

**Οικισμός: Τραπεζούντα, Περιφέρεια Τραπεζούντας , Επαρχία Πόντου Παραλιακού**

ΠΟ 489 - 490

Σύνολο υλικό 272 σελίδες

1. Δελτία μετάβασης των Συνεργατών για τη συλλογή υλικού στους συνοικισμούς Αθηνών Πειραιώς και Περιχώρων.
2. Βιογραφικά Σημειώματα για τους πληροφορητές που συντάσσονται από τους συνεργάτες

ΚΜΣ Δονδολίνου Σ.

**Γαλάτεια Καρβονίδου**

**4.7.1960**

Περιφ. Τραπεζούντας

**Τραπεζούντα**

***Δελτίο Πληροφορητίας***

Η Γαλάτεια Καρβονίδου γεννήθηκε στην Τραπεζούντα στα 1892 από ντόπιους γονείς. Η μάνα της είχε καταγωγή από τη Σπέλια., γι' αυτό και κάθε καλοκαίρι βρίσκονταν στη Σπέλια και στο Παρχάρι της, το Δισέρ.

Σχολείο πήγε στο δημοτικό σχολείο.

Από το μαχαλά του Αγ. Γεώργη του Τσαρδακλή που καθόταν, έφυγε σαν παντρεύτηκε

σελ. 2

και πήγε στον Άγιο Γρηγόριο. Ο γιατρός Καρβονίδης που παντρεύτηκε είχε σπίτι και στο Σοούν Σου, μια ολόκληρη βίλλα και πολύ συχνά πήγαινε στο όμορφο αυτό προάστιο της Τραπεζούντας.

Στα 1916 έφυγε από την Τραπεζούντα. Φοβήθηκε να μείνει και πήγε στο Βατούμ κοντά στον άντρα της.

Στη Ρωσία κάθησε ως τα 1926 που ξεκίνησε για την Ελλάδα.

Πρώτος τόπος εγκατάστασής η Ξάνθη. Εκεί εξάσκησε ο άντρας της για πολλά χρόνια το επάγγελμα του. Εκεί και πέθανε.

Η ίδια που ήταν μόνη στον κόσμο, χωρίς παιδιά, ήρθε

σελ. 3

στην Αθήνα. Νοίκιασε στην Καλλιθέα ένα υπόγειο διαμερισμάκι και ζει με τη μοναξιά της και μια μικρή σύνταξη.

Δεν νοιώθει ευχάριστα στη γειτονιά που κάθεται κάνοντας συντροφία με απλές Τραπεζούντισσες ή Κερασούντισσες. Αισθάνεται τη διαφορά της κοινωνικής τάξης κι' αυτό τη στεναχωρεί.

Για την Τραπεζούντα μίλησε για λατρευτικά έθιμα, για σχέσεις Ελλήνων και Τούρκων, έδωσε όμως πληροφορίες και για μερικά έθιμα, όπως τα έζησε στη Σπέλια και στα παρχάρια της που πήγαινε τα καλοκαίρια.

Κάθεται στην Καλλιθέα, Σιοπεντηρίου 2 (Αυτοκίνητα Καλλιθέα. Τζίτζιριές. Στάση Σικρα)

Παναγ. Σουμελίδης

Βασιλική Παπαδοπούλου

Ιωάννης Περσείδης

ΚΜΣ Δονδολίνου

**13.11.61**

**Ιωάννης Πετρόπουλου**

Περιφ. Τραπεζούντας

Τμήμα Τραπεζούντας

**Τραπεζούντα**

***Δελτίο Πληροφορητής***

Ο Ιωάννης Πετρόπουλος γεννήθηκε στην Τραπεζούντα στα 1896. Ο πατέρας του που ήταν γεννημένος στην Μεγαλ. Σαμάρουζα της Γέμοτρας και παντρεμένος με γυναίκα από το Κοιλιάδ', είχε εγκατασταθεί μόνιμα στην πόλη της Τραπεζούντας και στη συνοικία της Δαγνούνας.

Σχολείο πήγε στη συνοικία της Δαγνούνας και λίγα χρόνια πριν από τον α' παγκόσμιο πόλεμο. Έφυγε για δουλειά στη Σαμφούντα. Εκεί έγινε εργάτης πρώτα και ύστερα υπάλληλος. Στον πόλεμο πήγε στρατιώτης, τον βάλλανε στα Αμελέ ταμπουρού, αλλά γλύτησε την εξορία, γιατί τον πήρε κοντά του ένας Τούρκος αξιωματικός.

Σε λίγο όμως τώσικασε από το στρατό κι' έγινε λιποτάχτης.  
σελ. 2

Ενώθηκε με τους αντάρτες και κατάφερε να επιβεβαιώσει μιας μεγάλης βάρικας με μοτέρ και να βρεθεί από τη Σαμφούντα στην Τραπεζούντα. Από την Τραπεζούντα πήγε συνέχεια στη Ρωσία στο Απίνσκι, που ήταν κοντά στο Νοβοροσίσκι και όπου ζούσαν εκεί οι γοναίς του. Από το Απίνσκι ήρθε στην Ελλάδα στα 1926. Εγκαταστάθηκε στην Αθήνα σε κάτι παράγκες στις παλιές φυλακές του Συγγρού. Πριν από ένα χρόνο πήρε διαμέρισμα στις καινούργιες πολυκατοικίες που χτίστηκαν. Η διεύθυνσή του είναι 8<sup>η</sup> πολυκατοικία, οδός Χρισσοστόμου Σύνδρης Κάτω Πετράλωνα.

Ο Ιωάννης Πετρόπουλου δεν μπορεί καθόλου να μιλήσει για τη Μεγάλη Σαμάρουζα, απ' όπου κατάγονταν οι γονείς του και πήγαινε κι' αυτός κάθε τόσο ~~ήθε~~ όμως και για την Τραπεζούντα όπου μεγάλωσε και έζησε όλα του τα χρόνια, μπορεί να δώσει πολλές πληροφορίες. Μιλάει πολύ βαρετά.  
Ιωάννης Χολετσίδης

## ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

### Θέματα Γεωγραφίας και Τοπογραφίας

#### Κεφάλαιο Α'

1. Όνομα
2. Δελτίο της Χαρτογραφικής Υπηρεσίας του ΚΜΣ, Γεωγραφική τοποθέτηση

ΚΜΣ Χαρτογραφική Υπηρεσία  
23 Ιανουαρίου 1970

#### Τραπεζούντα

Η μικτή, ελληνόφωνη Μητρόπολη του Πόντου. Παραλιακή, στον Εύξεινο Πόντο, πάνω στο Δημόσιο δρόμο Σαμφούντας-Κερασούντας-Τραπεζούντας-Ριζούντας κλπ.

112 χλμ. Α-ΒΑ της Κερασούντας

66 χλμ. Δ-ΝΔ της Ριζούντας

Όνομα στους χάρτες

Trabzon, Τούρκικος

Trabzon, Trapezund, Γερμ. 1941

Tirabzon, Trapezus, Κίπερτ

3. Ένταξη του Οικισμού-χωριού, κωμόπολης ή πόλης σε Περιφέρεια ή Τμήμα, μέσα στα πλαίσια των Αρχαίων Μικρασιατικών Επαρχιών, σύμφωνα με τη μέθοδο του ΚΜΣ

Ένταξη στις οικείες ενότητες

Η πόλη Τραπεζούντα εντάσσεται στις παρακάτω ενότητες:

Μικρασιατική Επαρχία : Πόντος Παραλιακός

Περιφέρεια : Τραπεζούντας

4. Τουρκική Διοίκηση
  - α. Έντυπο
  - β. Δελτία Πληροφορητών
5. Εκκλησιαστική Εξάρτηση
  - α. Έντυπο
  - β. Δελτία Πληροφορητών

Κεφάλαιο Β' Κάτοικοι

Κεφάλαιο Γ' Γλώσσα

Κεφάλαιο Δ' Δελτία με ποικίλο περιεχόμενο

Κεφάλαιο Ε' Γεωγραφικά Στοιχεία

1. Θέση του οικισμού
2. Δρόμοι εξωτερικοί
3. Βουνά. Λόφοι. Οροπέδια. Πεδιάδες. Χαράδρες. Σπήλιες φυσικές
4. Ποτάμια. Ρέματα. λίμνες. Έλη
5. Θάλασσα, Νησιά. Λιμάνια. Παραλίες
6. Κλίμα

Κεφάλαιο ΣΤ' Λαξευτές Σπηλιές

Κεφάλαιο Ζ' Τοπωνυμία

Κεφάλαιο Η' Εσωτερική μορφή του χωριού

1. Το πράσινο του χωριού
2. Μαχαλάδες. Δρόμοι. Πλατείες. Χοροστάσια. Αλώνια
3. Νερά: Ρέμα. Βρύσες. Πηγάδια. Στέρνες.
4. Σπίτια
5. Εκκλησίες. Παρεκκλήσια. Ξωλήσια. Μοναστηρια. Αγιάσματα. Νεκροταφεία
6. Σχολεία
7. Άλλα χτίσματα

Κεφάλαιο Θ' Κοντινοί και μακρινοί οικισμοί

Κεφάλαιο Ι' Σχέσεις και Συναλλαγές του Οικισμού

## ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

### Θέματα Κοινωνικής ζωής

Κεφάλαιο Α' Η ζωή του ανθρώπου

Κεφάλαιο Β' Θρησκευτική ζωή και λαϊκή λατρεία

Κεφάλαιο Γ' Σχολεία

Κεφάλαιο Δ' Λαϊκή Επιστήμη

Κεφάλαιο Ε' Λαϊκή Τέχνη

### **Κεφάλαιο ΣΤ' Οικονομία**

**ΚΜΣ Σ. Δονουλινού**

25.9.1957

Περιφ. Τραπεζούντας

**Τραπεζούντα**

Παναγ. Σουμελίδης

### **Παζάρι Πλάτανας**

Κάθε Τρίτη γινόταν παζάρι στην Πλάτανα. Από τα μέσα χωριά, που ήταν τούρκικα, κατέβαζαν στο παζάρι φουντούκια, βούτυρο, αυγά, τύρια, φασόλια κι' άλλα όσπρια.

Στο παζάρι της Πλάτανας δεν πήγαιναν τα προϊόντα τους από τα γύρω της Τραπεζούντας χωριά. Αυτά τα χωριά πήγαιναν στην Τραπεζούντα.

Από την Τραπεζούντα πήγαιναν στο παζάρι της Πλάτανας όσοι δούλευαν στην Τραπεζούντα έτοιμα ρούχα, παπούτσια. Αυτοί ήταν Έλληνες από τα χωριά Καυλικά, Κιθάραϊνα, Σοουκ Σου, Πολίτα, Χηλομάνα. Όταν γινόταν το παζάρι στην Πλάτανα παίρνανε έτοιμα ρούχα ή παπούτσια και πήγαιναν να τα πουλήσουν εκεί, γιατί είχαν ξήτησει τα είδη αυτά.

Πήγαιναν ή με αμάξι από το δρόμο, πο ήταν 3 ώρες  
σελ. 2

με τα πόδια, ή φόρταιναν τα πράγματα σε βάρκες και πήγαιναν από τη θάλασσα, αν ο καιρός ήταν καλός.

Σαν γινόταν παζάρι στην Πλάτανα πήγαιναν για χάζεμα από τα χωριά μας. Κάναν εκδρονή, χάζευαν στο παζάρι, μπορεί ν' αγοράζαν και κάτω και γύριζαν.

### Κεφάλαιο Θ' Σχέσεις Ελλήνων και Τούρκων (Ολόκληρο)

ΚΜΣ Χ. Λιουδάκη  
Τραπεζούντα  
18.6 1957  
Βασιλική Παπαδοπούλου

#### Ο καλός Τούρκος και το βάφτισμα (Μετάφραση)<sup>1</sup>

Στα παλιά τα χρόνια ήτανε ένας Τούρκος κι' είχε ένα και μοναχό αγόρι.

Ρώστησε το παιδί πολύ βαριά, και κανείς γιατρός δε βρήκε το γιατρικό του. Κάισε τότε στα γόντα (γονάτισε) και παρακάλεσε το θεό: «Κάμε καλά το παιδί μου, και εγώ ό,τι μπορώ θα δώσω στα μοναστήρια σου.» Και πήρε το παιδί και το πήγε σ' ένα μοναστήρι, και κάτσε στη λειτουργία και παρακάλεσε. «Παναγία μου, κάμε το παιδί μου καλά και εγώ ό,τι έχω θα το φέρω σε σένα.»

Υστερα από κάμποσο καιρό το παιδί του

σελ. 2

γίνηκε καλά.

Μια μέρα σηκώθηκε και πήγε στο μοναστήρι. Έφερε και έδωσε σ' αυτούς πεντακόσιες λίρες είπεν, χτίσετε ό,τι χρειάζεται στο μοναστήρι και όταν θελήσετε μου τα δίνετε πίσω.

Πέρασε καιρός. Ο Τούρκος πέθανε. Οι καλόγεροι το μάθαμε και στενοχωρήθηκαν. Αλλά, ο Τούρκος, πριν πεθάνει, φώναζε το γιο σου και του είπε. « Παιδί μου, εγώ πεθαίνω και σου αφήνω τρηνή περιουσία, χρεώθηκα από το μοναστήρι της Παναγίας πεντακόσες λίρες. Σου αφήνω εντολή όταν πε-

σελ. 3

θάνω να πας να δώσεις το χρέος μου στο μοναστήρι.»

Πέθανε ο πατέρας, τον έθαψεν ο γιος του και σηκώθηκε, πήρε πεντακόσες λίρες και πάει στο μοναστήρι.

Όταν πήγαινε στη στράτα, τον είδαν οι καλόγεροι και είπαν. «Ερχεται για τους παράδες, κι' εμείς δεν έχομε να του τα δώσομε. Τι θα κάμομε;»

Όταν ήνοιξαν την πόρτα του μοναστηριού και τον έβαλαν μέσα, λέει στους καλογέρους το παιδί. «Να συχωράτε τον πατέρα μου που ήργησε και δεν έφερε το χρέος. Έφερα εγώ τώρα τις πεντακόσες λίρες που σας χρωστά.»

Οι καλόγεροι τα χάσανε· τι να πούν; Το

σελ. 4

παιδί λέει «Σας έφερα του πατέρα μου το χρέος» και αυτοί ξέρουνε πως χρωστούνε στον πατέρα του πεντακόσες λίρες. Τότε κατάλαβαν ότι αυτός τα κάνει ελεημοσύνη για την ψυχή του. Τα πήραν και τον ευχαρίστησαν.

Κείνο το βράδυ κάτσανε στα γόντα οι καλόγεροι μαζί με το γούμενο και παρακάλεσαν το θεό να τους φανερώσει, που βρίσκεται η ψυχή αυτού του Τούρκου που έκαμε στο μοναστήρι τόσο μεγάλη καλωσύνη. Και τον είδαν να κάθεται σ' ένα χρυσό θρόνο, αλλά τα μάτια του ήταν στραβά, επειδή ήταν αβάφτιστος.

### ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ (ολόκληρο)

#### Θέματα Ιστορίας

#### 1. Τοπική Ιστορία

<sup>1</sup> Texte original en dialecte pontique dans le dossier, suivi du même texte en démotique.

**ΚΜΣ Σ. Δονουλινού**  
3.7. 1960  
Περιφ. Τραπεζούντας  
**Τραπεζούντα**  
Γαλάτεια Καρβονίδου

### ***Κρυπτοχριστιανοί***

Μέσα στην Τραπεζούντα είχε κληστούς. (;) Είχε μάλιστα πολλούς που κάνανε τον παπά στα κρυφά. Λέγανε πως στην Τραπεζούντα είχε πολλές κρυφές εκκλησίες.

Εμείς όταν ερχόταν η μεγάλη βδομάδα βλέπαμε νάρχονται από τα χωριά πολλοί Τούρκοι. Ερχόταν να μεταλάβουν για να τοιμαστούν για το Πάσχα. Στα χωριά τους δεν είχαν στα κρυφά εκκλησίες και παπάδες.

Άμα φτάνανε στην Τραπεζούντα ξέρανε που θα πάνε και

σελ. 2

ποινόν θα βρούνε. Μεταλαμβάναν, άκουγαν τη λειτουργία κι' ύστερα φεύγανε.

## **2. Απηχήσεις ιστορικών γεγονότων**

**ΚΜΣ Δονδολίνου Σοφ.**  
12.7.1957  
Τραπεζούντα  
**Ιωάννης Περσειδης**

### ***Κατοχή Τραπεζούντας από τους Ρώσους***

Οι Ρώσοι ήρθαν στα 1916 στην Τραπεζούντα. Τον Απρίλιο του 1916. Κάνανε κατοχή στην Τραπεζούντα που βάστηξε ως τα 1918. Φύγανε στις 2 Φεβρουαρίου, το θυμάμαι γιατί έφυγα και εγώ μαζί τους.

Η κατοχή τους έφτανε σε βάθος. Μια γραμμή από την Τραπεζούντα ως το Ερζερούμ.

Οι Έλληνες ανάσταναν και νόμιζαν ήρθε η ώρα να ζήσουν χωρίς φόβο των Τούρκων. Και οι Τούρκοι τα είχαν χαμένα. Χαρίς στο Δεσπότη και στους Έλληνες, οι Ρώσοι δεν πείραζαν καθόλου τους Τούρκους.

Ύστερα έγινε η Επανάσταση. Οι Ρώσοι που ήταν στη Τραπεζούντα

σελ. 2

ξύλωναν τα γαλόνια τους, άρχισαν να φέρονται άσχημα και στον κόσμο. Έπεσε η προπαγάνδα ανάμεσα τους. Ώσπου στις 2 Φεβρουαρίου 1918 άδειασαν την Τραπεζούντα. Έγινε τότε ανακωχή και τα ρωσικά στρατεύματα φύγανε από τα μέρη που κατέλαβαν.

Ύστερα άρχισαν τα βάσανα των Ελλήνων από τους Τούρκους.

**ΚΜΣ Δονδολίνου Σοφ.**  
12.7.1957  
Τραπεζούντα  
**Ιωάννης Περσειδης**

### ***Πώς έφυγε ο Μητροπολίτης Χρύσανθος από την Τραπεζούντα***

Ο Μητροπολίτης Χρύσανθος ήταν πολύ καλός. Είχε βοηθήσει και τους Τούρκους τότε που έγινε η κατοχή από τους Ρώσους. Αυτό δεν το ξεχνούσαν οι Τούρκοι. Αλλά ύστερα πήγε στην Ευρώπη για το ζήτημα του Πόντου κι' αυτό τους θύμωσε. Ήθελαν να τον πιάσουν. Πρόλαβαν όμως και τον πήραν οι ξένοι.

Στείλανε ένα πλοίο γαλλικό, ήτανε σ' αυτό ο Αρμόστης Lepissier. Αυτός έβγαλε μια βάρκα με δικούς του ανθρώπους και τον πήρε. Ύστερα από λίγο ήρθε ένα αντιτορπιλικό, αμερικάνικο ήταν μου φαίνεται, και ρώτησε με τους ανθρώπους που έβγαλε για το Δεσπότη. Είπανε πως έφυγε με το γαλλικό πλοίο. Ρώτησαν που είναι τώρα το πλοίο και τους απάντησαν πως πρέπει να είναι στην Κερασούντα γιατί ήτανε πλοίο της γραμμής.  
σελ. 2

Πήγε το αντιτορπιλικό στην Κερασούντα και πήρε το Δεσπότη και τον έφερε στην Πόλη.

Έτσι σώθηκε, κι' όταν πήγαν οι Τούρκοι να τον συλλάβουν δεν τον βρήκαν.

Αυτό λέω θάγινε στα 1919.

ΚΜΣ Ελένη Γαζή  
Περιφ. Τραπεζούντας  
**Τραπεζούντα**  
5.7.1960  
**Ιωάννης Χολεστοίδης**

***Κατάληψη της Τραπεζούντας από τους Ρώσους 1916***  
***Υποχώρηση των Ρώσων 1917***  
***Εξορία Χριστιανών 1919***  
***Έξοδος 1924***

Μεγάλη Τρίτη του 1916 μπήκανε τα Ρώσικα στρατεύματα στην Τραπεζούντα με αρχηγό το Ρώσο στρατηγό Λιάπχωφ. Έλεγαν πως μαζί ήτανε και ο πατέρας του Τσάρου ο Μιχαήλεβιτς.

Οι Τούρκοι είχαν φύγει από την Τραπεζούντα τρεις μέρες πριν. Ο Δεσπότης Χρυσάνθος είχε στείλει επιστολή στους Ρώσους που ήτανε στρατοπεδευμένοι κοντά στα Σούρμενα στην Κόβιτα για να τους ειδοποιήσει ότι μπορούν να έρθουν στην Τραπεζούντα. Οι Ρώσοι όμως δεν πείσθηκαν, φοβήθηκαν μήπως υπάρχει ενέδρα, και κράτησαν εκεί και την επιτροπή. Τότε ο Χρυσάνθος έστειλε και δεύτερη επιτροπή και τέλος πήγε και ο ίδιος και τότε οι Ρώσοι πείσθηκαν και άρχισε η προέλασις προς την Τραπεζούντα, Πρώτα μπήκε μέσα στην Τραπεζούντα το Κοζακικό, έβανε μισ μικρή έρευνα κι' ανίχνευση μή-  
σελ. 2

πως υπάρχουν κρυμμένοι Τούρκοι, μήπως ετοιμάζεται τίποτε κακό. Είδαν όμως τις αψίδες και τις ρώσικες σημαίες παντού και τότε μπήκε και το Επιτελείο με το Δεσπότη μαζί στην καρότσα του. Πολύ τον είχαν εκτιμήσει οι Ρώσοι και τον είχαν αγαπήσει το Χρυσάνθο. Αν ήθελε τότε θα μπορούσε πολλά ν' αποκτήσει και να γίνει πολύ πλούσιος. Τίποτε απ' αυτά όμως δεν έκανε. Ήτανε άξιος άνθρωπος και άξιος χριστιανός.

Έγινε μεγάλη υποδοχή στους Ρώσους. Κωδονοκρουσίες, δοξολογίες στις εκκλησίες κι' όλος ο κόσμος στους δρόμους χαιρετούσε και υποδέχονταν μ' ενθουσιασμό το Ρώσικο στρατό.

Οι Έλληνες από πάντα αγαπούσαν το Ρώσο. Το ήξεραν και οι Τούρκοι και όταν ακούστηκε πως έρχονται Ρώσοι, οι Τούρκοι μας έλεγαν:

« Ο νουνός σας έρχεται, είστε χαρούμενοι.» Μερικοί Τούρκοι είχαν κρυφτεί σε χριστιανικά σπίτια. Όταν εγκαταστάθηκαν πια οι Ρώσοι στην Τραπεζούντα φανερώθηκαν και οι λίγοι κρυμμένοι Τούρκοι.  
σελ. 3

Κανείς δεν τους πείραξε. Ούτε ρουθούνι δεν άνοιξε.

Από τον Απρίλιο του 1916 ως το Νοέμβριο του 1917 περάσαμε πολύ καλά. Και οι δουλειές πήγαιναν καλά και η καρδιά μας ήτανε ήσυχη κι' ευχαριστημένη. Στην Τραπεζούντα είχε εγκατασταθεί το Επιτελείο του Ρωσικού στρατού. Τα στρατεύματα τους είχανε φτάσει ως την Τρίπολη.

Ξαφνικά όμως το Νοέμβριο του 1917 αλλάζανε τα πράγματα. Ακόμη θυμούμαι σα να είναι τώρα εκείνη τη βραδιά. Είχαμε εγώ κι' ο θείος μου ένα μεγάλο καφανείο και πίσω ήτανε στρατώνας με Ρωσικό στρατό.

Μια νύχτα, λοιπόν, το Νοέμβριο εκείνο ακούσαμε ξαφνικά ένα πυροβολισμό και ύστερα κάποια φασαρία και γενικά μια απειθαρχία στους Ρώσους στρατιώτες. Όταν ρωτήσαμε μάθαμε πως περνούσε ένας συνταγματάρχης να παεί στο σύνταγμα του και τον πυροβόλησαν και τον πλήγωσαν οι στρατιώτες. Τότε μας είπαν ότι είχε γίνει επανάσταση στον τόπο τους.

Από την άλλη μέρα αλλάζανε τα πράγματα. Στη μεγάλη πλατεία της Τραπεζούντας που ήτανε το Κιόσκι

σελ. 4

κι' έπαιζε η Φιλαρμονική μαζεύονταν κάθε μέρα άτακτος στρατός και βγάζανε λόγους οι διάφοροι Ρώσοι και όλοι οι στρατιώτες φωνάζανε «νταμόϊ, νταμόϊ» δηλαδή «στα σπίτια μας στα σπίτια μας.» Νοέμβριο άρχισε αυτή η ιστορία και κάθε μέρα φεύγανε από το λιμάνι καράβια ρώσικα με στρατό ως τον Φεβρουάριο του 1918 είχανε φύγει και οι τελευταίοι Ρώσοι στρατιώτες.

Φεβρουάριο μπήκανε πάλι οι Τούρκοι και παραλάβανε πάλι τις αρχές.

Μια ομάδα από Έλληνες είχε σταθεί έξω από την Τραπεζούντα για να εμποδίσει τους Τούρκους να μπουνε πριν φύγουν οι Ρώσοι. Οι Έλληνες αυτοί μπήκανε βέβαια στο τελευταίο Ρώσικο καράβι κι' έφυγαν για τη Ρωσία. Πριν φύγουν οι Ρώσοι την τελευταία μέρα ανατίναξαν την πυριτιδαποθήκη της Τραπεζούντας, το λεγόμενο «μαρούτ χανέ» για να μη βρουν τίποτε οι Τούρκοι. Σκοτώθηκαν τότε και πληγώθηκαν πολλοί από την έκρηξη. Τα βλήματα έφταναν ως τα καράβια.

σελ. 5

Τέλος μπήκανε οι Τούρκοι το Φεβρουάριο και άρχισε πάλι η παλιά συνηθισμένη ζωή που ξέραμε. Ο Τούρκικος στρατός δεν πείραζε κανένα μπήκανε κιόλας σε κακό χάλι ξυπόλυτοι χωρίς ρούχια μ' ένα όπλο μόνο στην πλάτη.

Πολλοί Χριστιανοί είχαν φύγει με τους Ρώσους. Απ' όλα τα χωριά, από την Αργυρούπολη, από την Κρώμνη και από κάθε χωριό είχε μαζευτεί κόσμος και παρακαλούσε να βρη μια θέση να μπαριάρει σε ρώσικο καράβι και να φύγει. Είχε γίνει μεγάλη πολυκοσμία στην Τραπεζούντα, δεν έβρισκαν να κοιμηθούνε και να φάνε κι' έπεσε κι' αρρώστια τύφος.

Όταν ξαναπήρανε οι Τούρκοι την εξουσία είχαμε έναν Τούρκο που πολύ μας προστάτευε. Κιαχιάς λεγόταν και ήτανε ένα είδος λιμενάρχη στην Τραπεζούντα. Είχε πολλά δικά του παλλικάρια και είχε πολλή δύναμη. αυτός φυγάδευσε και πολλούς Χριστιανούς που ήθελαν να φύγουν. Με την απχώρηση των Ρώσων είχαν φύγει μαζί τους περίπου

σελ. 6

το 30 % των Χριστιανών της Τραπεζούντας. Οι άλλοι δε θελήσανε να εγκαταλείψουνε τα σπίτια τους και τις δουλιές τους. Για τον ίδιο λόγο είχα μείνει κι' εγώ με την οικογένεια μου

Σ' ένα χρόνο μέσα όμως τον χάσαμε και τον Κιαχιά. Τον σκότωσε ο Τοπάλ κατά διαταγή του Κεμάλ. Αυτή ήτανε τότε η τακτική του Κεμάλ να εξοντώνει κάθε δυναμικό στοιχείο που θεωρούσε επικίνδυνο. Το ίδιο έκανε στο τέλος και για τον πιστό του Τοπάλ.

Τον Κιαχιά τον ειδοποίησαν ένα βράδυ να παρουσιαστεί στο Σοοκ Σου και στο δρόμο παραφύλαγαν κρυμένοι και τον σκότωσαν. Στα 1919 που άρχισε ο Μικρασιατικός πόλεμος άρχισαν και οι δικές μας περιπέτειες. Αρχίσανε και καλούσανε διαφόρους στην Άγκυρα κι' εκεί με μια πρόχειρη ψευτοδίκη τους εκτελούσανε. Έτσι εκτελέστηκε τότε ο Τραπεζούντιος Κωφίδης. Είχαν καλέσει και τον Χρύσανθο στην Άγκυρα και πήγε. Γλύτωσε όμως την εκτέλεση που του ετοιμάζαν γιατί ήτανε συμμαθητής του Κεμάλ.

σελ. 7

Στα 1919 μετά την απόβαση βγήκε η Τούρκικη διαταγή να παρουσιαστούνε όλοι οι άντρες από 17 χρονών ως 65. Αφήσανε δηλαδή μόνο τα μικρά αγόρια και του σπολύ γέρους. Εμάς τους άλλους μας έβαζαν σε καμιόνια και φεύγαμε. Κάθε μέρα ξεκινούσαμε χριστιανοί με καμιόνια.

Στην πρώτη αποστολή που ήμουν κι' εγώ μαζί είμαστε 600 άτομα. Έπειτα ακολούθησαν και άλλες αποστολές με τους υπόλοιπους.

Μας βγάλανε στο Γκιϋμϋσχανά κι' από κει άρχισε η πορεία για το Ερζερούμ. Δέκα μέρες περπατούσαμε συνέχεια, 7 ώρες την ημέρα.

Μας συνόδευε τούρκικος στρατός και μας δίνανε κι' ένα ψευτοσυτίτιο.

Οι στρατιώτες μας ειβιάζανε να τους δώσουμε ό,τι έχουμε – πορτοφόλι, ρολοϊ – για να μας δώσουμε λίγο φαί.

Στο Ερζερούμ μείναμε μια εβδομάδα και ύστερα μας βάλαμε σε «ντεκοβίλ» και ξεκινήσαμε για το Σαρια-  
σελ. 8

μϋς του Καυκάσου.

Σαν πρόβατα μας έριξαν μεσ'τα σιδερένια ντεκοβίλ. Οι σπίθες πέφτανε επάνω μας και μας καίγανε. Δε μας συνόδευε πια στρατός αλλά χωροφύλακες. Στο Σαριαμϋς δεν μείναμε καθόλου. Ξεκινήσαμε με τα πόδια για το Καρς. Εγώ τοποθετήθηκα κουρέας σ' έναν σταθμό στα σύνορα ακριβώς Τουρκίας Ρωσίας στο Κιζιλ σαρπάλ κοντά στο ποτάμι Αρπά σοάι. Το χειμώνα κατέβηκα μέσα στο Καρς και με βάλανε πάλι κουρέα σ' ένα σύνταγμα. Εκεί όμως κάποια μέρα ένας Τούρκος λοχίας θέλησε να με προσβάλει πολύ άσχημα κι' εγώ κείνη την ώρα ξέχασα και φόβο και όλα και τον έριξα κάτω στα χιόνια και τον άρχισα στο ξύλο. Φώναξε αμέσως τους φρουρούς με πιάσανε και με πήγανε στο Φρουραρχείο. Εκεί με βάλανε 15 μέρες κρατήση.

Κατάφερα όμως και έφυγα από το κελί που με είχανε κλεισμένο και πήγα και παρουσιάστηκα στην 9<sup>η</sup> μεραρχία πάλι μέσα στο Καρς. Εκεί βρήκα έναν Κούρδο λοχία πολύ καλό του διηγήθηκα την ιστορία  
σελ. 9

με λυπήθηκε και με κράτησε στη Μεραρχία σαν κουρέα. Έξη μήνες δεν τολμούσα να κατέβω στην αγορά μήπως με δούνε και με πιάσουνε από το σύνταγμά μου.

Στο τέλος δεν μπορούσα πια άλλο και κατέβηκα μια μέρα μαζί με το φίλο μου τον Κούρδο. Πραγματικά με σταματίσανε δυο από το παλιό σύνταγμά μου και θέλανε να με πάνε στο Διοικητή τους. Ο Κούρδος όμως είπε ότι εκείνος είναι υπεύθυνος σα λοχίας μου και να πάμε στο φρουραρχείο να κανονίσει τη θέση μου.

Πραγματικά παρουσιάστηκαμε στο Φρουραρχείο κι' εκεί ο Κούρδος δήλωσε ότι ανήκω στη δύναμη της 9<sup>ης</sup> Μεραχίας σαν κουρέας και αν με θέλουνε να με ζητήσουνε από κει.

Ο αξιωματικός του Φρουραρχείου δε θέλησε να δημιουργήσει φασαρίες και μ' άφησε ελεύθερο και φύρισα με το λοχία μου στη Μεραρχία μου. Η ζωή δεν ήτανε πολύ σκληρή όλα αυτά τα χρόνια μόνο που μ' έτρωγε η μοναξιά και ο καϋμός για τους δικούς μου  
σελ. 10

και για την Τραπεζούντα. Δεν μπορούσα να έχω καθόλου νέα τους.

Στα 1923 μάθαμε ότι ήρθε διαταγή ν' απολυθούνε όλοι οι ορθόδοξοι γιατί έγινε Ανταλλαγή. Ύστερα είπανε ανεστάλη η διαταγή και θα μείνουμε ακόμη.

Και τέλος την άνοιξη του 1924 ήρθε μια σίγουρη διαταγή πως είμαστε ελεύθεροι και μπορούμε να γυρίσουμε στα μέρη μας. Μας συνώδεψαν Τούρκοι χωροφύλακες για να μας προφυλάξουνε στο δρόμο.

Δώδεκα μέρες κάναμε με τα πόδια να φτάσουμε στην Τραπεζούντα. Περάσαμε βουνά με χιόνια το Κοπ νταγ και το Ζίγανα νταγ ανάμεσα Αργυρούπολη και Τραπεζούντα, Παγώσανε, πεινάσαμε, πληγώσανε τα πόδια νας αλλά εμείς νομίζαμε πως είχαμε φτερά. Τίποτε δε μας φαίνονταν και το κρύο και η πείνα και οι πόνοι όταν ξέραμε ότι φτάνουμε στην Τραπεζούντα.

σελ. 11

Και στις 7 Ιουλίου του 1924 μπήκαμε στην Τραπεζούντα. Στο λιμάνι ήταν δυο καράβια το «Θρασύβουλος» και το «Καβάλλα» για να πάρουμε τους τελευταίους Έλληνες κατοίκους. Εγώ βρήκα εκεί τη θεία μου που είχε έρθει από την Κρώμνη για να φύγει.

1 Οι δικοί μου είχαν φύγει από καιρό. Έμεινα μόνο 2 μέρες στην Τραπεζούντα και στις 9 Ιουλίου φύγαμε μαζί με τη θεία μου με το «Θρασύβουλος». Επτάμιση χιλιάδες άνθρωποι είμαστε μες' το καράβι και τ' αμπάρια ήτανε γεμάτα. Περάσαμε κι' απ' τη Σαμψούντα και πήραμε κόσμο. Περάσαμε κι απ' την Πόλη πήγαμε στην Θεσσαλονίκη. Είχαν σκοπό να μας ξεμπαριάρουνε εκεί αλλά όταν είδαν πόσοι πολλοί είμασταν δε μας δέχτηκαν και φύγαμε για τον Πειραιά. Εκεί μας πήγαν όλους στον Άη-Γιώργη στο Κερατσίνι. Μείναμε 17 μέρες Καραντίνα. Εγώ έκανα πάλι τον κουρέα και ύστερα μας άφησαν ελεύθερους κι' ο καθένας κύταζε να βρη τους δικούς του ή να μάθει που βρίσκονταν.

σελ. 12

Εκείνο που θα θυμώμαι πάντα είναι οι περιποιήσεις και η λαοσύνη που μου έδειξε μια Τουρκάλα τις 2 μέρες που έμεινα στην Τραπεζούντα. Είχα πάει στην ενορία μου – της θεοσκεπαστού Παναγίας λεγόταν για να τη δω για τελευταία ίσως φορά.

Παντού ήτανε στρατός. Στα στίτια όμως που με ξέρανε όλες οι Τουρκάλες φωάζανε «Της Κυράς Αθηνάς ο γιος!» και θέλανε να με κεράσουνε κάτι και να με περιποιηθούνε. Μια γειτόνισσα μας η «Μισέρ απλά» όπως τη λέγαμε με πήρε μαζί , μου ετοίμασε καθαρά ρούχα να φορέσω, μ' έβαλε κι' έκανα μπάνιο και όταν έφευγα αφού με φίλησε κλαίοντας μου έδωσε μια τσάντα γεμάτη με πίτες, αυγά, λεμόνια, σκόρδια, τσιγαρόχαρτα για τσιγάρα.

Είναι για το δρόμο μου είπε «ως να φτάσεις με το καλό στην πατρίδα σου».

**ΚΜΣ Δονδολίνου Σοφ.**

12.7.1957

Τραπεζούντα

**Ιωάννης Πετρόπουλου**

#### ***Κρυφοχριστιανοί***

Όταν χάσανε τον πόλεμο οι Έλληνες στην Τραπεζούντα και μπήκανε οι Τούρκοι, τότε οι Έλληνες γύρισαν και στα φανερά ήταν Τούρκοι, ενώ στα κρυφά ήταν Χριστιανοί. Εμείς Δόλμε<sup>2</sup> τους λέγαμε αυτούς.

Μέσα στη Σαμάρουζα<sup>3</sup> δεν είχε γυριστούς. Μέσα στην Τραπεζούντα είχε, όπως στο Ριζαίο και στα Σούρμενα. Μέσα στην Τραπεζούντα είχε από τους γυριστούς κεί που ήταν η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου<sup>4</sup>. Κοντά στο Καπάκ μεϊδανί, που ήταν τα δικαστήρια είχε πολλά στίτια που από κάτω είχαν υπόγεια, που τα είχαν φτειάζει εκκλησίες. Δεν έμαθα τι γίναν από τότε που φεύγαμε εμείς από την Τραπεζούντα.

**ΚΜΣ Δονδολίνου Σοφ.**

13.11.1961

Τραπεζούντα

**Ιωάννης Πετρόπουλου**

#### ***Η Τραπεζούντα σήμερα***

<sup>2</sup> Δόλμε τούρκικη λέξη, = εξωμότης, αυτός που αλλαζοπίστηκε

<sup>3</sup> Ο πληροφορητής από τον πατέρα του έχει καταγωγή από τη Μεγάλη Σαμάρουζα.

<sup>4</sup> Πρόκειται για την ενορία στην οποία βρίσκονταν η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου.

Κάποιος<sup>5</sup> πήγε στην Τραπεζούντα και μας έφερε νέα. Μάθαμε πως το μεγάλο σχολείο της Τραπεζούντας, το Φροντιστήριο έγινε Ξενοδοχείο τουριστικό. Ο Άγιος Γρηγόριος που ήταν η Μητρόπολη δεν υπάρχει. Τη γιρέμισαν και στην θέση της φτειαζανε έναν κήπο.

Ο Αγιάννης που ήταν στη Δαφνούντα έγινε τούρκικο τζαμί και βάλανε μπροστά και ένα μιναρέ. Η Αγία Σοφία δεν χάλασε. Όπως μάθανμε πήγαν ξένοι και καθαρίζουν τις εικόνες<sup>6</sup> που είχε στους τοίχους. Λένε πως την Αγία Σοφία θα την κάνουν μουσείο.

Ο Άγιος Ευγένιος ήταν μια εκκλησία μέσα σε βράχο. Μέσα στο βράχο ήταν ζωγραφισμένος ο Άγιος Ευγένιος με σκυμένο το κεφάλι, την ώρα που τον έσφαζαν οι Τούρκοι  
σελ. 2

Όταν εμείς φύγαμε πήγανε και κάνανε και τον Άγιο Ευγένιο Τζαμί. Και φτειαζανε μπροστά στη σπηλιά ένα μιναρέ. Έγινε όμως ένα καό. Ένας αέρας σηκώθηκε και οι Τούρκοι φοβήθηκαν. Ο μιναρές δεν τέλειωσε. Το κάνανε ένα φανάρι στρογγυλό. Κανένας Τούρκος δεν μπαίνει τώρα στη σπηλιά που είναι ο Άγιος Ευγένιος.

Όταν θα πάω του χρόνου στη Τραπεζούντα θα επισκεφτώ όλες τις εκκλησίες μας και θα ιδώ με τα δικά μου μάτια σε τι κατάσταση είναι.

## ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

---

<sup>5</sup> Δεν ξέρει πως λέγεται αυτός που πήγε στην Τραπεζούντα.

<sup>6</sup> Εννοεί τα ψηφιδωτά και τις τοιχογραφίες.